

UMEÅ UNIVERSITET

MILJÖ- OCH HÅLLBARHETS- UTREDNING 2024

FS 2.10-2163-23

Innehåll

Sammanfattning.....	1
1. Inledning.....	2
1.1 Syfte	2
1.2 Metod	2
1.3 Material	3
2. Intressenter och bindande krav.....	3
2.1 Intressentanalys.....	4
2.2 Bindande krav	5
3. Universitetets arbete för miljö och hållbar utveckling.....	6
3.1 Ansvar, befogenheter och roller.....	7
3.2 Miljöpolicy och mål.....	7
3.3 Prestanda	7
4. Direkt miljöpåverkan	7
4.1 Energianvändning*	8
4.2 Resor*	9
4.3 Lokaler/fastigheter*	11
4.4 Avfallshantering*	11
4.5 Biologisk mångfald.....	12
4.6 Kemikaliehantering*	13
4.7 GMM och GMO	14
4.8 Strålkällor	14
4.9 Vattenanvändning.....	15
4.10 Köldmedier	16
5. Indirekt miljöpåverkan	16
5.1 Utbildning*	16
5.2 Forskning*	17
5.3 Samverkan*	17
5.4 Studentsamverkan och studentinflytande*	18
5.5 Upphandling och inköp*	19
5.6 Mat och servering.....	19
5.7 Investeringar.....	20
6. Sociala hållbarhetsaspekter	21
6.1 Hälsa och säkerhet.....	21
6.2 Arbetsmiljö och arbetsvillkor	21
6.3 Jämställdhet och mångfald	22
6.4 Goda arbetsvillkor i leverantörskedjan.....	22
7. Aspekter för en hållbar styrning av verksamheten.....	23
7.1 Korruption och mutor	23
7.2 Etik	23
8. Miljöaspektsbedömning.....	1

Sammanfattning

2023 års miljö- och hållbarhetsutredning, enligt förordning om miljöledning i statliga myndigheter och universitetets regel för miljö- och hållbarhetsarbete, har genomförts med Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling, Klimatramverket för universitet och högskolor samt European Sustainability Reporting Standards (ESRS) som ramar.

I miljö- och hållbarhetsutredningen synliggörs universitetets direkta och indirekta miljöpåverkan. I denna miljö- och hållbarhetsutredning har utöver aspekterna från föregående utredning även fastigheter/lokaler, strålkällor, mat och servering, biologisk mångfald och investeringar inkluderats. Miljö- och hållbarhetsutredningen är också bredare i sin karaktär än tidigare versioner då även sociala dimensioner finns med.

De direkta miljöaspekter som har bedömts betydande är: Energianvändning, Avfallshantering, Resor, Kemikaliehantering och Fastigheter/lokaler. De indirekta miljöaspekter som har bedömts betydande är: Utbildning, Forskning, Samverkan, Studentsamverkan och studentinflytande samt Upphandling och inköp.

1. Inledning

Enligt Förordning (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter och universitetets Regel för miljö- och hållbarhetsarbete ska universitetet genomföra en miljöutredning av verksamheten minst vart femte år. Miljöutredningen, fortsatt benämnd miljö- och hållbarhetsutredning, är en nulägesanalys av sambanden mellan universitetets aktiviteter och dess påverkan på miljön och en hållbar utveckling.

1.1 Syfte

Miljö- och hållbarhetsutredningen ska uppfylla följande syften:

- Vara ett stöd i universitetets arbete med hållbar utveckling och Agenda 2030
- Följa kravet om miljöutredning som föreligger enligt förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter
- Klargöra universitetets interna och externa miljöpåverkan
- Utgöra underlag för att identifiera och bedöma hållbarhetsaspekter
- Redogöra för bindande krav från intressenter och omvärlden

1.2 Metod

Miljö- och hållbarhetsutredningen baseras på miljö- och hållbarhetsstatistik, invärlds- och omvärldsanalys samt samtal med universitetets miljö- och hållbarhetsstrateg. För att tydliggöra universitetets handlingsutrymme avseende de olika miljöaspekterna belyses livscykelperspektivet, och var i livscykelprocessen universitetet befinner sig, i anslutning till dem.

Miljö- och hållbarhetsutredningen tar avstamp i Agenda 2030 och de 17 globala målen för hållbar utveckling, Klimatramverket för universitet och högskolor och de standarder som ingår i EU:s nya direktiv om krav på hållbarhetsrapportering, European Sustainability Reporting Standards (ESRS)¹. Se tabell 1 för dessa. För att bedöma om respektive miljö- och hållbarhetsaspekt är betydande eller ej, har de kriterier som listas i tabell 1 i Regel för miljö- och hållbarhetsarbete använts.

Tabell 1. Översikt av ramverk som miljö- och hållbarhetsutredningen tar avstamp i.

Globala hållbarhetsmålen	Klimatramverket	ESRS
SDG1 - Ingen fattigdom	1. Tjänsteresor	ESRS 1 – Allmänna krav.
SDG2 - Ingen hunger	2. Pendlingsresor, resor till och från arbetet	ESRS 2 – Allmänna upplysningar
SDG3 - God hälsa och välbefinnande	3. Mat och servering	ESRS E1 – Klimatförändringar
SDG4 - God utbildning för alla	4. Energianvändning	ESRS E2 – Föroreningar
SDG5 - Jämställdhet	5. Fastighetsbestånd, ny- och ombyggnad	ESRS E3 – Vattenresurser och marina resurser
SDG6 - Rent vatten och sanitet	6. Avfallshantering	ESRS E4 – Biologisk mångfald och ekosystem
SDG7 - Hållbar energi för alla.	7. Inköp och upphandling av varor och tjänster	ESRS E5 – Resursanvändning och cirkulär ekonomi
SDG8 - Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt	8. Investeringar	ESRS S1 – Den egna arbetskraften
SDG9 - Hållbar industri, innovationer och infrastruktur	9. Kolsänkor	ESRS S2 – Medarbetare i värdekedjan
SDG10 - Minskad ojämlikhet	10. Utbildning	ESRS S3 – Berörda samhällen
SDG11 - Hållbara städer och samhällen	11. Forskning	ESRS S4 – Konsumenter och slutanvändare
SDG12 - Hållbar konsumtion och produktion	12. Samverkan och nyttiggörande	ESRS G1 – Affärsetik
SDG13 - Bekämpa klimatförändringen	13. Studenter	
SDG14 - Hav och marina resurser		
SDG15 - Ekosystem och biologisk mångfald		
SDG16 - Fredliga och inkluderande samhällen		
SDG17 - Genomförande och globalt partnerskap		

¹ https://finance.ec.europa.eu/news/commission-adopts-european-sustainability-reporting-standards-2023-07-31_en

1.3 Material

Material som har använts som underlag i miljö- och hållbarhetsutredningen:

- Miljöutredning 2019 för Umeå universitet, FS 1.6.2-1565-19
- Redovisning av miljöledningsarbetet 2023, FS 2.10-339-24
- Vision 2020 – 2025, FS 1.1-96-19
- Umeå universitets hållbarhetsrapport 2022, FS 1.6.2-1981-22 och utkast till Hållbarhetsrapport 2023
- Umeå universitet Årsredovisning 2023, FS 1.3.3-2541-23
- Umeå universitets inrapportering till Healthy Campus
- Sammanställning av resultat från resvaneundersökning 2023, FS 2.10-922-23
- Statistik Miljö- och hållbarhetsdata avseende 2023 (avfall, vatten, energi, lokalnyttjande, utbildning, forskning, digitala möten, tjänsteresor, köldmedier).
 - Energi och vatten: Umeå campus, Norrbyn, Konstnärligt Campus och Kunskapens hus
 - Lokalutnyttjande: Umeå campus
 - Pendelresor: Anställda och studenter i Umeå
- Årlig genomgång av det systematiska miljö- och hållbarhetsarbetet 2022, FS 2.10-610-22
- Årlig genomgång av det systematiska miljö- och hållbarhetsarbetet 2023, FS 2.10-469-23
- Regel - Upphandling och inköp, FS 1.1-1295-23
- Lokalförsörjningsplan, FS 1.1-2161-22
- Rektors beslut- och delegationsordning för Umeå universitet, FS 1.1-1207-23
- Policy för kvalitetsutveckling och kvalitetssäkring av forskning vid Umeå universitet, FS 1.1-1121-23
- Ägaranvisningar för Uminova Holding FS 1.1 -163-21
- Placeringspolicy för stiftelser anknutna till Umeå universitet, FS 1.1-689-21
- Regel för strålskydd FS 1.1-1674-20
- Instruktioner för laborativ verksamhet på medarbetarwebben
- Anvisning för gaser och brandfarliga varor och trycksatta anordningar (Dnr. FS 1.1-1500-22)
- Instruktion för hantering av avfall från laborativ verksamhet på medarbetarwebben
- Handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder 2022–2024, FS 1.1-170-22
- Policy för arbetsmiljö och lika villkor FS 1.1-1526-19
- Samverkansavtal med Region Västerbotten och med fackliga organisationer.
- Inriktning för jämställdhetsintegrering 2022v- 2025 FS 1.1-1464-22
- Policy mot korruption Dnr FS 1.1-1119-22

2. Intressenter och bindande krav

En kartläggning av omvärldsfaktorer som kan påverka universitetets arbete med miljö och hållbarhet presenteras i tabell 2. Omvärldsfaktorerna kan innebära både risker och möjligheter för Umeå universitet.

Tabell 2: Omvärldsfaktorer avseende det systematiska miljö- och hållbarhetsarbetet vid Umeå universitet.

Faktorer	Exempel på omvärldsfaktorer som kan påverka
Politiska	Agenda 2030 och de 17 globala målen för hållbar utveckling, europeiska och nationella strategier och direktiv, säkerhetsläget i Sverige och omvärlden
Ekonomiska	Anslag, forskningsfinansiering, rekrytering av avgiftsbelagda studenter, uppdragsutbildning
Sociala, kulturella	Organisationsförändringar och ändrade arbetssätt inom universitetet, universitetets förmåga att anpassa sig till förändringar i samhället. Jämställdhet och jämlikhet, hälsoaspekter, grön industrialisering i norra Sverige
Teknologiska	Digitalisering, effektivare material och tekniker
Miljö- och klimatmässiga	Miljö- och klimatförändringar, påverkan på biologisk mångfald, resurseffektivitet och cirkularitet

Legala och regelmässiga	Befintlig och kommande lagstiftning (nationellt och inom EU)
Konkurrensmässiga	Rankings, THE impact ranking, QS Sustainability Ranking

2.1 Intressentanalys

Intressentanalysen visar dels de aktörer som har intresse av, och påverkas eller vill påverka universitetets hållbarhetsarbete, dels de som ställer krav på verksamheten. Intressenternas krav kan vara bindande, som lagar, förordningar och föreskrifter. Det kan också vara frivilliga åtaganden som organisations- och branschstandarder, kontraktsförhållanden, samverkansavtal, praxis och överenskommelser med samhällsgrupper eller icke-statliga organisationer. Intressentanalysen visas i tabell 3.

Tabell 3: Intressentanalys avseende det systematiska miljö- och hållbarhetsarbetet vid Umeå universitet

Intressent	Bindande Ja/Nej	Direkt/indirekt	Krav från intressent
FN	Ja och Nej	Direkt/Indirekt	Agenda 2030
EU	Ja	Direkt	Reach, CLP, ENEFF, Fit for 55-åtgärder
Riksdagen	Ja	Direkt	Högskolelag, miljölagstiftning, LOU
Regeringen	Ja	Direkt	Nationella miljömål, förordningar
Utbildningsdepartementet	Ja	Direkt	Högskoleförordning, regleringsbrev
Naturvårdsverket	Ja	Direkt	Vägledning miljöledning, miljöredovisning, föreskrifter,
Arbetsmiljöverket	Ja	Direkt	Föreskrifter laborativ verksamhet, maskiner
Statens strålskyddsinstitut	Ja	Direkt	Strålskyddsregler
Umeå kommun, kommunala bolag, andra kommuner	Ja och Nej	Direkt	Lokala föreskrifter, ABVA, FÖP, Umeå klimatfärdplan, strategiska partnerskap
Övriga lärosäten	Ja och Nej	Direkt	Åtagande att nå samhällets klimatmål, Klimatramverket
FISU	Ja	Direkt	Healthy Campus certifiering
Region Västerbotten	Ja och Nej	Direkt/Indirekt	Samverkansavtal
Länsstyrelsen i Västerbotten SEE Hållbarhetsveckan	Nej	Indirekt	Att Umeå universitet är en samverkansaktör, Hållbara Västerbotten, jämställdhetsstrategi
Fastighetsägare	Ja och Nej	Direkt/Indirekt	Samverkansavtal, hyresavtal
Näringsliv	Nej	Indirekt	Samverkansprojekt, strategiska partnerskap
Universitetsledning	Ja	Direkt	Leder och fattar beslut om det interna miljö- och hållbarhetsarbetet
Medarbetare	Nej	Direkt	Bidrar både i genomförandet och utvecklingen av miljö- och hållbarhetsarbetet.
Presumptiva medarbetare	Nej	Indirekt	Hållbarhetsarbetet kan vara en fråga som avgör hur attraktivt universitetet är för personer som söker tjänst.
Studenter	Nej	Direkt	Bidrar både i genomförandet och utvecklingen av universitetets miljöstyrning. Hållbarhetsarbetet kan vara en fråga som avgör om studenterna stannar kvar på sin utbildning, väljer att stanna kvar inom akademien.

Presumptiva studenter	Nej	Indirekt	Hållbarhetsarbetet kan vara en fråga som avgör hur attraktivt universitetet är för personer som söker utbildning.
Alumner	Nej	Indirekt	Påverkan genom förvärvad kunskap från Umeå universitet i de organisationer de kommer att arbeta i efter genomförd utbildning.
Media	Nej	Indirekt	Granskar universitetets verksamhet
Allmänheten	Nej	Indirekt	Påverkas av universitetets verksamhet, t ex stadsplanering, trafikfrågor, innovationer genom forskning mm

2.2 Bindande krav

Övergripande lagstiftning

Förordning (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter ställer krav på att myndigheter ska ha ett miljöledningssystem som integrerar miljöhänsyn så att både direkt och indirekt miljöpåverkan hanteras på ett systematiskt sätt. Kraven innebär vidare att verksamhetens interna och externa miljöpåverkan ska vara utredd fortlöpande, minst vart femte år. Av förordningen framgår även att myndigheten ska:

- Ha fastställt miljöpolicy och fastställda, i den mån det är möjligt, mätbara miljömål.
- Ha en handlingsplan med ansvarsfördelning, resurser, tillvägagångssätt och tidsramar för att nå målen.
- Ha dokumenterade rutiner för att säkerställa att miljöpolicy, miljömål och miljölagar följs med mera.
- Arbetar för ständiga förbättringar.
- Miljöanpassa upphandlingar.
- Utveckla personalens kompetens om miljöhänsyn.
- Använda energieffektiv informationsteknik och utarbeta en mötes- och resepolicy.
- Genomföra årliga miljörevisioner samt följa upp resultatet av miljöarbetet.

Miljöbalken (1998:808) syftar till att uppnå nationella och internationella miljömål och främja en hållbar utveckling. Utgångspunkten är de allmänna hänsynsreglerna.

I Högskolelag (1992:1434) framgår att högskolorna i sin verksamhet ska främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa. Vidare framgår att jämställdhet mellan kvinnor och män alltid beaktas och främjas, att man i sin verksamhet främjar förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden samt att man aktivt främjar och breddar rekryteringen till högskolan.

Utöver ovanstående lagstiftningar beskrivs legala krav kopplat till respektive miljöaspekt, se avsnitt 4 och 5.

Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling

Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling antogs av FN:s medlemsländer 2015. Under 2023 nådde arbetet med Agenda 2030 halvtid och i FN:s årliga rapport "Sustainable Development Goals Report 2023" varnar man för att många av målen ligger måttligt till allvarligt mycket efter. Endast 15 procent av delmålen är på rätt spår. En uppföljning av universitetets arbete för respektive mål i Agenda 2030 finns i Hållbarhetsrapport 2022 och i utkast till Hållbarhetsrapport för Umeå universitet 2023.

Nationella miljömål

Sveriges miljömål är riktmärken för miljöarbetet i Sverige. Miljömålen ska sätta riktning för arbetet mot en hållbar utveckling och Agenda 2030 ur ett miljömässigt perspektiv och det övergripande målet, det så kallade generationsmålet, för miljöpolitiken är "att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser". Därtill finns 16 miljömål och ett antal så kallade etappmål. Miljömålen följs upp mot 2030. Det är fortfarande långt kvar till att nå de flesta av målen och för flera av miljömålen går utvecklingen åt fel håll.

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
4. Giffri miljö
5. Skyddande ozonskikt
6. Säker strålmiljö
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
14. Storslagen fjällmiljö
15. God bebyggd miljö
16. Ett rikt växt- och djurliv

Klimatramverket för universitet och högskolor

År 2019 anslöt sig universitetet till Klimatramverket för universitet och högskolor. Genom det åtar sig universitet och högskolor att till år 2030 genomföra åtgärder, inom 13 områden för att bidra till att Parisavtalets 1,5-gradersmål kan nås. Åtagandet innebär även att universitetet ska sätta upp långtgående mål för klimatarbetet samt avsätta resurser för att nå dessa mål. Därtill att universitetets klimatarbete ska kommuniceras för att sprida kunskap och goda exempel som kan inspirerar omgivningen.

Umeå klimatfärdplan

År 2022 anslöt sig universitetet till Umeå Klimatfärdplan². Genom att ansluta sig till klimatfärdplanen åtar sig universitetet att arbeta tillsammans med andra organisationer för att skynda på Umeås klimatomställning och kraftfullt minska klimatutsläppen i enlighet med Parisavtalet. Åtagandet innebär också att universitetet ställt sig bakom målen om ett klimatneutralt Umeå 2040 och en minskning av de konsumtionsbaserade klimatutsläppen i Umeå till 2 ton CO₂ per person 2040 och 1 ton 2050. För att nå dit behöver Umeås klimatutsläpp minska med minst 20 procent årligen.

Samverkansavtal avseende hållbarhetsfrågor med fastighetsägare

Sedan 2021 finns ett samverkansavtal avseende hållbarhetsfrågor mellan Umeå universitet och Akademiska hus AB. Avtalet syftar till att tydliggöra universitetets och fastighetsägarens gemensamma ambitioner inom hållbarhetsarbetet och innehåller målsättningar för områdena Energianvändning, Fastighetsbestånd, Avfallshantering, Mobilitet och Grönt campus samt områdena Trygghet, Hälsa och Jämställdhet. Till avtalet finns en handlingsplan med gemensamma aktiviteter inom de utpekade områdena. Handlingsplanen följs upp fortlöpande.

Healthy campus

Sedan 2023 är Umeå universitet certifierade enligt Healthy Campus. Certifieringen fokuserar på välmående för studenter och anställda i alla aspekter och den vision som ska spegla universitetets arbete med certifieringen är: Ett universitet där hälsa får ta plats - för ett hållbart studie- och arbetsliv. Certifieringen innehåller 100 kriterier fördelade över sju områden: Styrning och uppföljning, Fysisk aktivitet och idrott, Näringsriktig kost, Psykisk och social hälsa, Riskbeteende, Sjukdomsförebyggande och Hållbarhet. Healthy Campusarbetet faller in under universitetets systematiska miljö- och hållbarhetsarbete.

3. Universitetets arbete för miljö och hållbar utveckling

Universitetets arbete med miljö och hållbarhet tar utöver bindande krav främst stöd i universitetets vision där det framgår ”att möta omvärldens förändrade krav och förväntningar och driva omställningen till ett hållbart samhälle tillhör universitetets viktigaste uppgifter” och i Regel för miljö- och hållbarhetsarbete, som är uppbyggd efter kraven i miljöledningsförordningen. I och med Healthy campus certifieringen riktas än större uppmärksamhet, samt fler insatser mot frågor som rör studenter och medarbetares hälsa och välbefinnande. Sedan 2023 finns även en koldioxidbudget som följs upp med årliga klimatbokslut vilka ger indikationer om universitetets klimatarbete får reell effekt.

² https://www.umea.se/download/18_5d42dd88183aec45d4d21c4/1665751305603/Ume%C3%A5%20klimatf%C3%A4rdplan%202022-10-14.pdf

3.1 Ansvar, befogenheter och roller

Ansvar, befogenheter och roller avseende miljö och hållbar utveckling följer Rektors beslut- och delegationsordning för Umeå universitet och dess vidaredelegation. Organisation och ansvarsfördelning i miljö- och hållbarhetsarbetet specificeras även i Regel för miljö- och hållbarhetsarbete.

3.2 Miljöpolicy och mål

Rektor har 2019 beslutat om en miljöpolicy. Miljöpolicyen omfattar hela universitetets verksamhet och ska vara vägledande för de anställda och studenterna när det gäller hänsyn till miljön. Den övergripande intentionen i policyen innebär att universitetet genom ett proaktivt förhållningssätt och innovativt arbetssätt ska verka för det hållbara samhället och att målen i Agenda 2030 nås. I miljöpolicyen ryms också universitetets mötes- och resepolicy. Miljöpolicyen ligger till grund för inriktningsmål och för aktiviteter i universitetets Handlingsplan för klimat- och hållbarhet. Vid den årliga genomgången av det systematiska miljö- och hållbarhetsarbetet 2022 och 2023 bedömdes miljöpolicyen vara fortsatt relevant.

3.3 Prestanda

Handlingsplanen för klimat och hållbarhet följs upp tertialvis och det samlade miljö- och hållbarhetsarbetet följs årligen upp genom redovisning av miljöledningsarbetet till Naturvårdsverket, Årsredovisningen samt Hållbarhetsrapporten. Genom att universitet deltar i internationella hållbarhetsrankningar fås också en bild av hur universitet presterar. I miljöredovisningen för 2023 anges följande prestanda:

Direkt miljöpåverkan

- Klimatpåverkan från tjänsteresor har minskat från 4106 ton CO₂-ekv totalt och 1164 kg CO₂ per a.a.³ år 2019 till 3774 ton CO₂-ekv. totalt och 952 kg per a.a. 2023.
- Klimatpåverkan från energianvändning har minskat från 31 GWh 2019 till 28 GWh 2023 i lokalerna på Umeå campus. I 2023 års redovisningen finns även siffror för Konstnärligt campus och Kunskapens hus varför den totala energianvändningen är 35 GWh. Gällande kilowattimmar per kvadratmeter och år har energianvändningen på Umeå campus minskat från 160 kWh/m² 2019 till 146 kWh/m² 2023. Inklusivt lokalerna på Konstnärligt campus och Kunskapens hus är energianvändningen 157 kWh/m².
- Den genomsnittliga användningen av kontor var 21 procent år 2019 och 32 procent år 2023.
- Mängden avfall har minskat från 440 ton 2019 till 303 ton 2023.
- Mängden farligt avfall har ökat från 2 procent 2019 till 3 procent 2023.

Indirekt miljöpåverkan

- År 2023 bedömdes 84 procent av utbildningsprogrammen genomsyras av hållbar utveckling på det sätt som universitetets kvalitetssystem för utbildning föreskriver. Detta är en ökning från 2018 då 77 procent av utbildningsprogrammen hade hållbar utveckling i fokus eller i examensmål.
- För att illustrera forskningens bidrag till de globala målen för hållbar utveckling kan till exempel Field Weight Citation Index, FWCI, användas. För perioden 2018 - 2023 finns de högsta FWCI-värdena, från cirka 5.0 till cirka 2.1 för publiceringar som bidrar till SDG2, SDG16, SDG6, SDG3, SDG12, SDG8 samt SDG13. När det gäller antal publiceras flest artiklar med en koppling till SDG3.
- Andelen upphandlingar med miljö- och hållbarhetskrav har ökat från 24 procent år 2019 till 62 procent 2023.
- Inriktningsmålet om att "universitetets stiftelse- och donationskapital placeras med hänsyn till miljö och hållbarhet" är uppfyllt sedan 2021.

4. Direkt miljöpåverkan

Direkt miljöpåverkan som energianvändning, användning av lokaler, kemikaliehantering, resor, avfall och förbrukning av olika råvaror och produkter uppkommer genom direkta aktiviteter som sker inom

³ a.a.=årsarbetskraft

universitetets verksamhet och dess lokaler. Generellt utgör dessa en negativ påverkan i form av resursförbrukning och utsläpp. Betydande miljöaspekter markeras med asterisk (*)

4.1 Energianvändning*

I energianvändningen ingår uppvärmning, kyla, verksamhetsel och fastighetsel. Miljöpåverkan är direkt kopplad till vilken källa som används för energiproduktionen. För energianvändning finns både europeiska och nationella mål. Universitetet behöver även förhålla sig till Umeå kommuns klimatmål när det gäller användning av energi. I tabell 4 visas mål för energipolitiken.

Enligt Förordning (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter rapporterar universitetet årligen sin energianvändning och vad som har påverkat resultatet i positiv respektive negativ riktning, som organisationsförändringar, trender och nya uppdrag.

Tabell 4. Mål för energipolitiken

Sveriges mål	EU:s mål	Umeå kommuns mål
Senast år 2045 ska Sverige ha nettonollutsläpp, varav minst 85 procent av reduktionen av utsläpp ska ske i Sverige. Etappmål: Utsläppen av växthusgaser ska vara 63 procent lägre 2030 jämfört med 1990 (gäller ej verksamheter som omfattas av EU:s system för handel med utsläppsrätter) Etappmål: Utsläppen år 2040 bör vara 75 procent lägre än utsläppen år 1990 (gäller ej verksamheter som omfattas av EU:s system för handel med utsläppsrätter)	EU ska vara klimatneutralt senast år 2050	Ett klimatneutralt Umeå 2040
Utsläppen för inrikes transporter exklusive inrikes flyg ska vara 70 procent lägre år 2030 jämfört med 2010	Minska utsläppen av växthusgaser med 55 procent till 2040 jämfört med 1990.	En minskning av de konsumtionsbaserade klimatutsläppen i Umeå till 2 ton CO2 per person 2040 och 1 ton 2050.
Energianvändningen ska vara 50 procent effektivare 2030 jämfört med 2005 (genom minskad energiintensitet)	Minska energianvändningen med 31,5 procent genom bättre energieffektivitet EED	
Elproduktionen ska år 2040 vara 100 procent fossilfri	Andelen förnybar energi ska vara minst 42,5 procent av den totala energianvändningen	
	Andelen förnybar energi inom transportsektorn ska vara 29 procent	
	Sammankopplingen av den installerade elproduktionskapaciteten i alla medlemsstater ska vara minst 15 procent.	

Universitetets styrning

I Umeå universitets handlingsplan för klimat och hållbarhet finns inriktningsmålet att ”Klimatpåverkan från energianvändning ska årligen minska”. Det finns också aktiviteter i handlingsplanen för klimat och hållbarhet samt i handlingsplanen kopplat till samverkansavtalet med Akademiska Hus om att genomföra olika energibesparande åtgärder.

Energianvändning vid universitetet

Energiförbrukningen 2023 framgår av tabell 5 nedan. Energi som används av universitetet är nästintill helt förnybar. Fastighetsägarna på Umeå Campus har installerat solceller, dessa producerade 596 MWh el år 2023.

Tabell 5: Energianvändning 2023

	kWh totalt	kWh/a.a.	kWh/m2
Verksamhetsel	10 240 042	2579	45
Fastighetsel	10 217 314	2 574	45
Värme	13 018 740	3 279	57
Kyla	2073 486	522	9
Totalt	35 549 582	8955	157

Livscykelperspektiv på energianvändning

Universitetet är användare av energi. Handlingsutrymmet ligger främst i valet av leverantör, antingen på egen hand eller genom samverkan med fastighetsägare, och vilken energi som köps in, samt hur resursen energi används inom universitetet.

Energianvändningens påverkan på Agenda 2030

Miljöaspekten går att påverka och arbete pågår. Energianvändningen på Umeå universitet har direkt positiv påverkan på SDG11 och SDG13 genom samverkansåtgärder för att minska användning av fossila energikällor och för att effektivisera den. Genom samverkan kring energifrågor kan universitetets arbete även ha en indirekt positiv påverkan på SDG17.

4.2 Resor*

I Sverige och EU finns mål avseende utsläppen av växthusgaser. Utöver dessa ska transportsystemets utformning bidra till att det övergripande generationsmålet för de nationella miljömålen nås. I miljömålssystemet finns även etappmål om att växthusgaser från inrikes transporter på väg eller järnväg ska minska med minst 70 procent senast 2030 jämfört med 2010.

Förordning (2020:486) om miljö- och trafiksäkerhetskrav för myndigheters bilar ställer krav på att de bilar som en myndighet använder (leasar och köper in) i första hand ska vara miljöbilar. Kraven omfattar bland annat gränsvärden för utsläpp av partiklar och koldioxid samt krav på årlig redovisning av inköp.

Enligt Förordning (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter rapporterar universitetet årligen sina utsläpp från tjänsteresor samt vad som har påverkat resultatet i positiv respektive negativ riktning, som organisationsförändringar, trender och nya uppdrag.

Universitetets styrning

I universitetets handlingsplan för klimat och hållbarhets finns inriktningsmålen ”Klimatpåverkan från resor ska minska utan att möjligheten till ett hållbart studie- och arbetsliv påverkas negativt” och ”Användningen av digitala mötestekniker som ersätter resor ska öka”. Enligt miljöpolicy ska Umeå universitet alltid arbeta för resfria möten och om en resa sker så ska den genomföras med kollektiva färdmedel och på ett så säkert, kostnadseffektivt och miljövänligt sätt som möjligt. I Regler för tjänsteresor framgår att om en resa är kortare än 50 mil så ska flyg undvikas.

Tjänsteresor vid universitetet

Tjänsteresor utgör negativ miljöpåverkan genom de fossila drivmedlen som utöver växthusgasutsläpp och vattenångabildning genererar kväveoxider vilka kan leda till försurning, övergödning och marknära ozon. Särskilt interkontinentala flygresor påverkar klimatet. För många universitet och högskolor är flygresor den enskilt största källan till utsläpp av växthusgaser.

I tabell 6 redovisas universitetets koldioxidutsläpp från tjänsteresor 2023. Sedan 2019 har antalet flygresor minskat med ungefär 40 procent samtidigt som antalet tågresor har ökat.

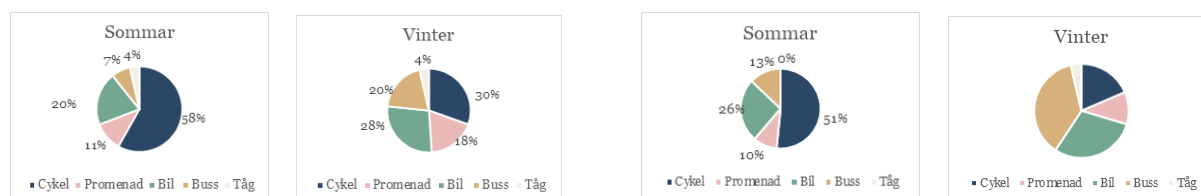
Tabell 6: Koldioxidutsläpp från tjänsteresor 2023

	CO ₂ (Kg)	CO ₂ per å.a. (kg)
Flygresor under 50 mil	872 859	220
Bilresor	74 274	19
Tågresor	4 850	1,2
Bussresor	1 946	0,5
Maskiner och övriga fordon	50 099	13
Flygresor över 50 mil	2 819 822	710

Distansöverbryggande tekniker minskar resande. År 2023 var den digitala mötestiden i Zoom 1 001 522 mötestimmar (181 088 möten) och i Microsoft Teams 770 762 mötestimmar (147 631 möten).

Pendlingsresor

År 2023 genomfördes en resvaneundersökning för att undersöka förutsättningarna för att främja hållbara pendelresor. Svarefrekvensen var cirka 20 procent bland anställda och 1,5 procent bland studenter. Undersökningen visade att de flesta cyklar till och från Umeå campus, det gäller både sommar- och vintertid. Under vintern så kör ungefär lika många bil som cyklar medan sommartid så cyklar betydligt fler. Till och från Umeå konstnärliga campus cyklar de flesta sommartid, därefter promenerar man eller kör egen bil. Vintertid cyklar de flesta men ganska många åker också buss eller kör bil. I undersökningen ställdes en fråga om vad som skulle kunna påverka att fler cyklar året om. De faktorer som flest lyfte var ”bättre snöröjning”, ”cykelparkering under tak” och ”förmånscykel”.

Figur 1: Val av färdmedel sommar resp. vinter till och från Umeå Campus resp. Umeå konstnärliga campus.

Universitetets styrning

Styrning finns inom Inriktningsmålet för klimat och hållbarhet om att Klimatpåverkan från resor ska minska. I samverkansavtalet för hållbarhetsfrågor med Akademiska hus finns överenskommit att samverkan ska ske kring hållbar lokal mobilitet.

Livscykelperspektiv på resor

Universitetet är en användare när det gäller tjänsteresor. Handlingsutrymmet ger möjlighet att välja färdmedel eller alternativa mötesformer till fysiska möten i de flesta fall, dock inte alla då vissa möten som universitetet behöver delta i endast hålls fysiskt på annan ort. Vad gäller pendlingsresor har universitetet en indirekt möjlighet att påverka genom att underlätta miljövänliga alternativ.

Påverkan på Agenda 2030 av resor

Miljöaspekten går att påverka och arbete pågår. Hållbara pendelresor kan bidra positivt till medarbetarnas och studenternas hälsa och SDG3. Resorna kan även ha positiv påverkan på SDG11. Negativ påverkan från universitetets resor är främst kopplade till utsläpp från fossila bränslen SDG13 men även människors hälsa, vattenkvalitet, havsmiljö och biologisk mångfald, dvs. SDG6, SDG14 och SDG15.

4.3 Lokaler/fastigheter*

Både ny- och ombyggnation och drift av lokaler ger upphov till negativ miljö- och klimatpåverkan genom material/resursanvändning och energianvändning.

Universitetets styrning

Vid universitetet finns inriktningsmålet ”Universitetets lokaler ska möjliggöra ett hållbart studie- och arbetsliv samtidigt som lokalerna nyttjas mer effektivt” relaterar till detta mål. Styrning finns även i Lokalförsörjningsplanen, bland annat genom den så kallade fyrstegsprincipen. I planen finns också krav på byggnaders miljöprestanda. I Universitetets samverkansavtal med fastighetsägaren Akademiska hus är ”fastighetsbestånd” ett utpekade samverkansområde.

Lokaler/fastigheter på Umeå universitet

År 2023 förhyr universitetet cirka 239 000 kvadratmeter av ett antal olika fastighetsägare, där Akademiska hus är den största då de äger lokalerna på Umeå campus. Universitetet nyttjar även lokalytor inom Region Västerbotten. Det genomsnittliga nyttjandet av universitetets lokaler på Umeå campus redovisas bland annat årsvis, se tabell 7.

Tabell 7: Genomsnittligt nyttjande dagtid, veckodagar under terminstid, av kontor, lärosalar och grupprum på Umeå campus.

År	Kontor	Lärosalar	Grupprum
2019	21%	30%	63%
2020	18%	15%	44%
2021	20%	26%	43%
2022	29%	37%	49%
2023	32%	42%	50%

Livscykelperspektiv på lokaler

Umeå universitet är användare av lokaler. Handlingsutrymmet ligger främst i kravställan på hållbara metoder, hållbar utveckling och återbruk, samt möjligheten att effektivisera användningen av lokalerna. Resursanvändningen vid byggnation kan påverkas genom samverkan med fastighetsägare. Användning av resurser som möbler och annan lös inredning har universitetet möjlighet att påverka direkt.

Påverkan på Agenda 2030 av lokaler/fastigheter

Genom att samverka med andra aktörer finns det god möjlighet att bidra positivt både till goda miljöer för människor, och till att minska utsläpp och främja återbruk. Detta innebär en positiv påverkan på SDG3, SDG11, SDG13 och SDG17. Genom eget återbruk av lös inredning fås en positiv påverkan på SDG12. Potentiell indirekt negativ påverkan kan uppstå på SDG13 och SDG15 vid utökning av mängd byggnader.

4.4 Avfallshantering*

EU:s avfallsdirektiv har implementerats i svensk lag, bland annat i miljöbalkens 15 kap. och Avfallsförordningen (2011:927). Därtill finns ett flertal förordningar och föreskrifter som är relevanta för universitetets verksamhet, vilka listas nedan.

- Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.
- Förordning (2001:512) om deponering av avfall
- Förordning (2022:1274) om producentansvar för förpackningar
- Förordning (2018:1463) om producentansvar för returpapper
- Förordning (2008:834) om producentansvar för batterier
- Förordning (2022:1276) om producentansvar för elutrustning

- Strålskyddsförordningen (2018:506)
- SOSFS 2005:26 Hantering av smittförande avfall från hälso- och sjukvården
- AFS 2018:4 Smittrisker
- AFS 2005:05 Cytostatika och andra läkemedel med bestående toxisk effekt
- Socialstyrelsens föreskrift och allmänna råd om hantering av smittförande avfall från hälso- och sjukvården, SOSFS 2005:26
- Socialstyrelsens allmänna råd om försiktighetsmått vid hantering och märkning av sådant biologiskt avfall som kan medföra olägenhet för människors hälsa enligt miljöbalken. SOSFS 2001:8
- AFS 2011:19 Kemiska arbetsmiljörisker

Universitetets styrning

I handlingsplan för klimat och hållbarhet finns inriktningsmålet ”Mängden brännbart avfall respektive farligt avfall ska minska”. I handlingsplanen finns även aktiviteter för att nå målet. På universitetet medarbetarwebb finns instruktioner för hur olika typer av avfall ska sorteras och omhändertas.

Avfallshantering vid universitetet

Inom universitetet uppkommer ett stort antal avfallsfraktioner. Avfallet lämnas vid källsorteringsstationer i pentrynen, på kontorsplan, på publika ytor eller i miljörum. För kemikalieavfall och radioaktivt avfall finns bemannade avlämningsställen. För farligt avfall finns utöver särskilda krav på säker hantering även krav på godsdeklaration, journalföring och rapportering. Se tabell 8 för avfallsmängder och fördelning gällande hantering 2023. Observera att bygg- och möbelavfall inkluderas inte i avfallsstatistiken.

Tabell 8: Statistik för avfall 2019 samt 2023

	Avfall exkl. bygg och rivningsmaterial	Andel återvinning	Andel energiutvinning	Andel farligt avfall	Andel till deponi
2019	440 ton	45%	53%	2%	0,1%
2023	303 ton	50%	46%	3%	1%

Livscykelperspektiv på avfall

Universitetets verksamheter genererar avfall som behöver hanteras. Handlingsutrymmet handlar främst om hur avfallet tas om hand och sorteras. Ett visst handlingsutrymme finns också när det gäller vilka produkter och resurser som köps in.

Avfallens påverkan på Agenda 2030

Miljöaspekten går att påverka och arbete pågår. Avfallshantering på Umeå universitet har potentiell positiv påverkan på SDG 7, SDG12 och SDG17 om universitetet återvinner avfall, upphandlar sådana produkter som kan återvinnas och återanvändas i hög grad och fortsätter samverka kring avfallsfrågan. Indirekt negativ påverkan identifieras på SDG 6, SDG11, SDG14 och SDG15 i de fallen avfallet inte hanteras korrekt. Säker sortering och rätt omhändertagande av avfallet är mycket viktigt för att minska dessa risker. Direkt negativ påverkan har identifierats på SDG3. Vid avfallsförbränning genereras utsläpp som kan vara giftiga, övergödande, försurande och bidragande till växthuseffekten. De delmål som är relevanta är 8.4 Förbättra resurseffektiviteten i konsumtion och produktion, 12.4 Ansvarsfull hantering av kemikalier och avfall och 12.5 Minska mängden avfall markant.

4.5 Biologisk mångfald

Umeå campus består av stora grönytor och genom att förvalta och utveckla dessa finns det möjlighet att de kan fungera som kolsänkor som binder in luftens koldioxid. Det gynnar också biologisk mångfald. Inom de nationella miljömålen är det även flertalet som handlar om att jobba för en biologisk mångfald. Exempelvis Levande sjöar och vattendrag, Ett rikt växt- och djurliv samt Myllrande våtmarker.

Universitetets styrning

I handlingsplan för klimat och hållbarhetsarbetet finns inriktningsmålet ”Utomhusytorna på universitetets campusområden ska bidra till god hälsa och välbefinnande samtidigt som de främjar biologisk mångfald och möjliggör utomhuspedagogik”. Under 2023 har en handlingsplan för ökad biologisk mångfald på Umeå campus tagits fram tillsammans med fastighetsägaren och SLU.

Biologisk mångfald på Umeå universitet

För att följa upp inriktningsmålet beskrivs genomförda aktiviteter. Under 2023 har bland annat en handlingsplan för ökad biologisk mångfald tagits fram, invasiva arter har grävts bort, Umeå campus har fått en utökad yta ängsmark och ett flertal fågel- och fladdermusholkar har satts upp.

Livscykelperspektiv på biologisk mångfald

Ej applicerbart.

Biologisk mångfalds påverkan på Agenda 2030 målen

Genom att samverka med andra aktörer för att främja biologisk mångfald kan universitetet ha positiv påverkan på SDG11, SDG13, SDG14, SDG15 och SDG17. Delmål som är särskilt relevanta är 15.8 Förhindra invasiva främmande arter i land- och vattenekosystem samt 15.1 Bevara, restaurera och säkerställ hållbart nyttjande av ekosystem på land och i sötvatten.

4.6 Kemikaliehantering*

I Sverige finns nationella miljömålet giftfri miljö. Även om det målet inte nåddes till 2020 finns dock möjlighet att målet ska kunna nås i framtiden⁴, under förutsättning att de åtgärder som finns i EU:s kemikaliestrategi och andra strategier kopplat till den gröna given, genomförs till 2030. Det finns dock en risk finns dock att lagstiftningen inte hinner med att förebygga kemikalierisker i samma takt som produktion och konsumtion skapar nya risker.

Hantering av kemiska produkter inom universitetet utgår från de europeiska förordningarna REACH (EG) nr 1907/2006 och CLP (EG) nr 1272/2008. Därtill regleras hanteringen av miljöbalkens 2 kap (allmänna hänsynregler) och 14 kap (kemiska produkter och biotekniska organismer) och i arbetsmiljölagstiftningen.

Universitetets laborativa verksamhet är anmälningspliktig enligt miljöbalkens 9 kap vilket innebär att förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll är tillämplig. Förordningen ställer bland annat egenkontrollkontroll och att kemiska produkter ska förtecknas. I KIFS 2017:7 om kemiska produkter och biotekniska organismer finns detaljerade regler om förvaring av farliga kemiska produkter, anmälan till produktregistret, tillståndskrav för särskilt farliga produkter, klorerade lösningsmedel, flyktiga organiska föreningar i vissa färger och lacker, kvicksilver och kvicksilverhaltiga varor, formaldehyd i träbaserade skivor, elektrisk och elektronisk utrustning och GMO. Även arbetsmiljölagstiftningen finns en hel del regler som omfattar kemikaliehantering: AFS 2011:19 Kemiska arbetsmiljörisker, AFS 2001:1 Systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1), AFS 2018:1 Hygieniska gränsvärden och AFS 2016:1 Tryckbärande anordning.

Universitetets styrning

I handlingsplan för klimat och hållbarhet finns inriktningsmålet ”Mängden brännbart avfall respektive farligt avfall ska minska”. Målet rör kemikalier indirekt då de i ett senare skede räknas till det farliga avfallet. För brandfarliga varor, gaser och trycksatta anordningar finns en anvisning, i övrigt finns verksamhetsspecifik information via medarbetarwebben. Verksamhetsstöd finns i form av kemiexpert, miljösamordnare och arbetsmiljösamordnare.

Kemikaliehantering vid universitetet

Kemikaliehanteringen vid universitetet genererar omkring 8 000 kg farligt avfall per år och det finns ungefär 10 000 olika kemikalier registrerade i universitetets kemikalierregistreringssystem KLARA. Arbetet med att minska universitetets påverkan från kemikalier sker på flera sätt. Dels genom substitution av farliga kemikalier, dels genom säker hantering och dels kravställan i form av en begränsningslista som används vid upphandling och inköp. Verksamhetschefer ansvarar för att relevant lagstiftning följs genom beslut i rektors besluts- och delegationsordning och dess vidaredelegation. Information om avfallshantering finns också på medarbetarwebben.

Under den interna miljörevisionen för 2023 framkom önskemål om tydligare centralt stöd vad gäller kemikaliehantering och rutiner i labb. Detta då det finns en utmaning i att säkerställa att rutiner följs av alla anställda och studenter i och med att många nyttjar lokalerna.

⁴ Kemikalieinspektionens fördjupade utvärdering av målet för 2022

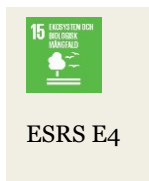
Livscykelperspektiv på kemikaliehantering

Universitetet är en användare när det handlar om kemikaliehantering. Handlingsutrymmet är beroende av vilka kemiska produkter som måste användas för olika typer av laboratorier och analyser. Utbyte av särskilt farliga produkter mot mindre farliga är ett ständigt pågående arbete.

Påverkan på Agenda 2030 av kemikaliehanteringen

Miljöaspekten går att påverka, men det går långsamt. Kemikaliehanteringen har både indirekt och direkt negativ påverkan på vatten, städer och samhällen, konsumtion och produktion, havsmiljö, hälsa och välbefinnande samt arbetsvillkor. Möjlighet till indirekt positiv påverkan finns i samarbete och innovation för att exempelvis fasa ut/byta ut kemikalier. Några delmål som belyser kemikalier specifikt är; 12.4 Ansvarsfull hantering av kemikalier och avfall, 3.9 Minska antalet sjukdomar och dödsfall till följd av skadliga kemikalier och föroreningar 8.8 Skydda arbetstagarnas rättigheter och främja en trygg och säker arbetsmiljö för alla 14.1 Minska föroreningarna i haven.

4.7 GMM och GMO

Regelverket kring GMM och GMO är omfattande och syftar till att skydda miljön och människors hälsa samt att säkerställa att etisk hänsyn tas vid genmodifierande verksamhet. I miljöbalken 13 kap behandlas innesluten användning av GMM och GMO. Förordningen om verksamhetsutövarens egenkontroll (SFS 1998:901) omfattar den tillståndspliktiga laborativa verksamheten. Verksamheterna kan också behöva tillstånd för verksamhet inom GMM eller GMO. Relevant lagstiftning finns även i förordningen (2000:271) om innesluten användning av genetiskt modifierade organismer, AFS 2018:4, Smittrisker samt i AFS 2011:2, om innesluten användning av genetiskt modifierade mikroorganismer. Utöver detta har Jordbruksverket, Havs- och vattenmyndigheten, Kemikalieinspektionen, Livsmedelsverket, Läkemedelsverket och Skogsstyrelsen tillsynsansvar för olika verksamheter med genetiskt modifierade organismer.

Universitetets styrning

Lagstiftningen kopplat till dessa ställer också specifika krav. På medarbetarwebben finns information om rutiner för hantering av GMM och i UPSC:s dokument "General rules, access and security for the Greenhouse and Arabidopsis Growth Rooms" finns instruktioner för hantering av GMO. Information om avfallshantering finns också på medarbetarwebben. Verksamhetschefer ansvarar för att relevant lagstiftning följs genom beslut i rektors besluts- och delegationsordning och dess vidaredelegation. Verksamhetsstöd finns i form av biosäkerhetsexpert, miljösamordnare och arbetsmiljösamordnare.

GMM och GMO vid Umeå universitet

Hantering av GMM respektive GMO görs bara inom laborativ verksamhet. Hanteringen kräver ändamålsenliga lokaler samt att särskilda rutiner och att erforderliga tillstånd finns. År 2023 genererade hanteringen av GMM 2 860 kg avfall och hanteringen av GMO 10 920 kg avfall.

Livscykelperspektiv på GMM och GMO

Universitetet kan inom vissa verksamheter utveckla genmodifierade organismer som används i forskningssyfte. Användningen i sig ger därmed också ett ansvar att hantera restprodukterna på ett säkert sätt.

Påverkan på Agenda 2030 av GMM och GMO

Miljöaspekten går att påverka, men det går långsamt på grund av begränsningar i handlingsutrymmet. Biotekniska produkter kan ha indirekt negativ påverkan på SDG14 och SDG15, främst delmålen 15.5 Skydda den biologiska mångfalden och naturliga livsmiljöer och 15.8 Förhindra invasiva främmande arter i land- och vattenekosystem.

4.8 Strålkällor

Enligt Strålskyddslagen (2018:396) krävs tillstånd för verksamhet med joniserande strålning. Universitetet har ett samlingstillstånd för joniserande strålning och ett tillstånd för medicinsk bestrålning från Strålsäkerhetsmyndigheten. Även Strålskyddsförordningen (2018:506) och SSMFS (2018:1) grundläggande bestämmelser för tillståndspliktig verksamhet med joniserande strålning är relevant för universitetets verksamheter.

Universitetets styrning

Universitetet har idag flera interna regler för strålskydd, dels övergripande, dels regler för inköp, kvittblivning med mera vilka finns beskrivna på medarbetarwebben. De nuvarande reglerna är under ombearbetning och en ny regel med all intern styrning för hantering av strålkällor ska tas fram under 2024.

Vad gäller ansvar är prefekt vid respektive institution via delegation ansvarig för att strålskyddet fungerar i enlighet med aktuella föreskrifter. Som resurs finns strålskyddsexpert och en central miljösamordnare. På varje institution som arbetar med joniserad strålning finns också en kontaktperson för institutionens arbete med detta.

Universitetet har ett samlingstillstånd för strålkällor. Det nuvarande tillståndet gäller till och med mars 2029. För att få bedriva verksamhet med strålkällor behöver respektive verksamhet få ett lokalt tillstånd av universitetets strålskyddsexpert. För verksamheter som bedriver arbete med joniserande strålkällor finns också ett krav på årlig inventering, samt rapportering till strålskyddsexperten som beslutar om det lokala medgivandet ska förnyas.

Strålkällor vid Umeå universitet

Strålkällor hanteras vid 16 institutioner. Alla som arbetar i verksamhet med joniserande strålning ska gå introduktionsutbildning i strålskydd som ges av strålskyddsexperten, och därefter repetitionsutbildning vart femte år. Institutioner behöver dock söka lokala tillstånd av strålsäkerhetsexperten.

Livscykelperspektiv på strålkällor

Universitetet är en användare av strålkällor. Handlingsutrymmet beror på vilka metoder och produkter som används eller behöver användas. Ansvaret ligger på respektive verksamhet att följa universitetets rutiner för avfallshantering och säkerhet.

Strålkällors påverkan på Agenda 2030

Miljöaspekten går att påverka, men det går långsamt på grund av begränsningar i handlingsutrymmet. Att arbeta med en säker strålmiljö bedöms ha störst påverkan på SDG 3 då den största risken vid användning av strålkällor går att finna kopplat till hälsoaspekter. Kopplingar kan även göras till SDG6, SDG8, SDG9, SDG11, SDG12 och SDG14.

4.9 Vattenanvändning

När det gäller vattenanvändning finns styrning i Miljöbalkens hushållningsprincip.

Universitetets styrning

I universitetets miljöpolicy framgår en strävan efter minskad användning av naturresurser. Dock saknas en explicit styrning gällande användning av vatten på Umeå universitet.

Vattenanvändning vid universitetet

Vattenförbrukning i universitetets lokaler sker i kök, samt sanitärt vatten för toaletter och hygien och i laborativ verksamhet. År 2023 användes 60 255 m³ vatten på Umeå campus och 518 m³ vid lokalerna i Norrbyn.

Livscykelperspektiv på vattenanvändning

Universitetet är användare av vatten. Handlingsutrymmet ligger i hur resursen vatten används inom universitetet. Eftersom universitetet inte äger fastigheterna begränsas handlingsutrymmet då fastighetsägare i stor utsträckning väljer de tekniska lösningarna avseende vattentillförsel. Inom laborativ verksamhet finns dock ett litet handlingsutrymme när det gäller val av teknisk apparatur och laborativa metoder. Därtill har universitetet ett handlingsutrymme för att åstadkomma beteendeförändringar hos medarbetare och studenter för att effektivisera användandet av vatten.

Vattenanvändningens påverkan på Agenda 2030

Miljöaspekten går att påverka men inget arbete pågår. Vattenanvändningen på Umeå universitet har direkt positiv påverkan på SDG 3 genom att universitetet kan erbjuda god kvalitet på dricksvatten. Genom samverkansprojekt med fokus på hållbart nyttjande av vatten kan universitetet även bidra indirekt positivt till både SDG 11 och 17.

4.10 Köldmedier

Exempelvis innehåller kylaggregat, frysaggregat, luftkonditionering och värmepumpar köldmedier. Det finns idag en Förordning (2016:1128) om fluorerade växthusgaser. Målet, och det enda syftet med denna förordning är att skydda miljön genom minskade utsläpp av fluorerade växthusgaser.

Universitetets styrning

Umeå universitets miljöpolicy förtydligar ambitionen om att Umeå universitet ska fasa ut och substituera miljö- och hälsofarliga kemikalier samt återbruka inventarier och källsortera avfall och därigenom verka för giftfria kretslopp och minskad användning av naturresurser.

Köldmedier på universitetet

Umeå universitet har sju köldmedieaggregat, vilka samtliga understiger kravet på köldmediarapportering (14 kg CO₂-ekv). För dessa görs en årlig kontroll, en så kallad periodisk läcksökning. Den senaste genomfördes i mars 2024.

Livscykelperspektiv på köldmedier

Umeå universitet är en användare när det gäller köldmedier. Handlingsutrymmet innebär att i den mån det går byta ut ämnen som kan vara skadliga för miljön och därmed minska direkt och indirekt negativ påverkan från kylanläggningar.

Påverkan på Agenda 2030 av köldmedier

Miljöaspekten går att påverka och arbete pågår. Kylanläggningarna på Umeå universitet har indirekt påverkan på SDG11 och direkt negativ påverkan på SDG12 och SDG13.

5. Indirekt miljöpåverkan

Indirekt miljöpåverkan och påverkan på en hållbar utveckling uppstår vid utbildning, forskning, samverkan och nyttig-görande, vid upphandling och inköp samt vid investeringar. Indirekta miljöaspekter bidrar främst till positiv påverkan till skillnad från direkta miljöaspekter. Betydande indirekta aspekter markeras med asterisk (*)

5.1 Utbildning*

I Högskolelag (1992:1434), 1 kap, 5§ framgår att hållbar utveckling ska främjas i all verksamhet vid universitet och högskolor. Även specifika examensordningar i högskoleförordningen (1993:100) anger att utbildningarna ska inkludera hållbarhetsinslag. I förordning (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter framgår att medarbete ska fortlöpande informeras och utbildas.

Universitetets styrning

Umeå universitet har ett kvalitetssystem för utbildning som är integrerat i lärosätets verksamhetscykel. I kvalitetssystemet är hållbar utveckling ett genomsyrande perspektiv. Kvalitetssystemet ska bidra till studenternas lärande och stödja hela utbildningsprocessen genom att identifiera ansvar samt synliggöra regelverk och förväntade aktiviteter för berörda aktörer inom olika nivåer inom universitetet.

I handlingsplan för klimat och hållbarhet finns inriktningsmålet ”Hållbar utveckling är integrerat i utbildning på alla nivåer”.

Utbildning vid universitetet med avseende på miljö och hållbarhet

Utbildning som miljö- och hållbarhetsaspekt innefattar både den utbildningsverksamhet som bedrivs för studenter och de verktyg som anställda har för att undervisa. Utbildning innefattar även den kunskap som medarbetare har. För lärare finns en UPL:s fortbildningskurs ”Att utbilda för hållbar utveckling”. Inom fakulteterna pågår också arbete för att fortbilda lärare. När det gäller medarbetare får nyanställda en kort introduktion till universitetets miljöarbete i samband med ”Utbildning för nyanställda”. För nya chefer ges en mer omfattande information om miljö och hållbar utveckling. Det finns även utbildningsmaterial om klimat och hållbarhet, som kan användas vid till exempel arbetsplatsträffar.

Livscykelperspektiv på utbildning

Ej applicerbart då utbildning kan påverka i alla led av en produkts livscykelperspektiv.

Påverkan på Agenda 2030 av utbildning

Miljöaspekten går att påverka och arbete pågår. Utbildning på Umeå universitet har både direkt och indirekt positiv påverkan på samtliga SDGs genom att både rusta samhället med kunskap om hur hållbarhetsfrågorna ska hanteras samt genom att öka möjligheten för människor att försörja sig och påverka sina egna liv.

5.2 Forskning*

Omställningen till ett hållbart samhälle kräver forskning. Högskolelag (1992:1434), 1 kap, 5§ och Högskoleförordningen är tillämpbara liksom Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor och Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning. Även finansierare kan ställa krav på att forskningens relevans för de globala målen för hållbar utveckling ska beskrivas.

Universitetets styrning

I universitetets vision betonas bland annat kunskapsutveckling i samspel mellan utbildning och forskning och universitetets bidrag i att möta och hantera samhällsutmaningar. I Policy för kvalitetsutveckling och kvalitetssäkring av forskning vid Umeå universitet beskrivs intentionerna för universitetets forskning och här finns *samhällsansvar* som en aspekt att beakta. I handlingsplan för klimat och hållbarhet finns inriktningsmålet "Universitetets forskning om hållbar utveckling ska öka".

Forskning om hållbar utveckling på universitetet

Under 2023 var drygt 2000 forskare aktiva på Umeå universitet. Målet om att universitetets forskning om hållbar utveckling ska öka följs årligen upp. För att illustrera forskningens bidrag till de globala målen för hållbar utveckling kan till exempel Field Weight Citation Index, FWCI, användas. Under perioden 2018 - 2023 är högsta FWCI-värdena kopplade till artiklar som är relevanta för SDG2, SDG16, SDG6, SDG3, SDG12, SDG8 och SDG13. Flest artiklar publiceras med koppling till SDG3. En mer omfattande beskrivning av forskning med relevans för respektive SDG finns i universitetets hållbarhetsrapport.

Livscykelperspektiv på forskning

Ej applicerbart då forskning kan påverka i alla led av en produkts livscykelperspektiv.

Påverkan på Agenda 2030 av forskning

Miljöaspekten går att påverka och arbete pågår. Forskning bidrar positivt till samtliga SDGs. Delmål som särskilt relaterar till forskning är: 3.B Stöd forskning, utveckling och tillgängliggör vaccin och läkemedel för alla. 7.A Tillgängliggör forskning och teknik samt investera i ren energi 13.3 Öka kunskap och kapacitet för att hantera klimatförändringar och 17.6 Samarbeta och dela kunskap kring vetenskap, teknik och innovation.

5.3 Samverkan*

Universitet och högskolor kan spela en viktig roll som mötesplats och samverkanspartner för olika aktörer och därigenom underlätta nya aktiviteter och ömsesidigt lärande. Universitet och högskolor kan också lyfta miljö- och hållbarhetsfrågor i olika typer av samverkansprojekt med näringsliv, myndigheter, frivilligorganisationer och andra intressenter. I högskolornas uppgift ingår det att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta. Att hållbar utveckling generellt ska främjas i all verksamhet vid universitet och högskolor framgår i flera av föregående avsnitt.

Universitetets styrning

I handlingsplan för klimat och hållbarhetsarbetet fanns ett inriktningsmål till 2030 som är formulerat: Kunskapen hos forskare och medarbetare nyttiggörs i samverkan med det omgivande samhället och i universitetets miljö- och hållbarhetsarbete.

Samverkan med avseende på hållbar utveckling vid universitetet

Umeå universitet har fem strategiska partnerskap med kommuner, näringsliv och region. Alla har ett fokus- eller arbetsområde som handlar om hållbarhet. Inom samverkansprojektet Klimatneutrala Umeå 2030 arbetar forskare tillsammans med Umeå kommun och kommunala bolag kring vissa specifika lösningar, till exempel Umeå Eco Industrial Park. Vid återkommande mötesplatser som AIMday och Social innovation i Norr samlas också forskare och externa aktörer för att diskutera frågor kring social hållbarhet. I seminarieserien Perspectives har forskarnas kunskaper om samhällsomvandlingen i norra Sverige spridits under 2023. Umeå universitet Holding AB, universitetets holdingbolag, bedriver ett aktivt arbete med hållbarhet och Agenda 2030 i sin inkubatorverksamhet och vid universitetets innovationskontor. Inom många forskningsprojekt förekommer också samverkan med olika samhällsaktörer kring ohållbara utmaningar och hållbara lösningar.

Livscykelperspektiv på samverkan

Ej applicerbart då samverkan kan påverka i alla led av en produkts livscykelperspektiv.

Påverkan på Agenda 2030 av samverkan

Miljöaspekten går att påverka och arbete pågår. Samverkan på Umeå universitet har direkt positiv påverkan på SDG17 och en indirekt positiv påverkan på samtliga övriga SDGs.

5.4 Studentsamverkan och studentinflytande*

Klimatramverket p.13

Studentsamverkan och studentinflytande i universitetets utbildningar och verksamhet kan vara en positiv kraft i arbetet för hållbar utveckling.

Universitetets styrning

I Handlingsplan för klimat och hållbarhet finns inriktningsmålet ”Studenters kunskap och engagemang tillvaratas i större utsträckning i universitetets miljö- och hållbarhetsarbete”. Vart tredje år sammanställer studentkårerna en skrivelse där de identifierar problem och utvecklingsmöjligheter, och ger förslag på åtgärder. Skrivelsen ingår som en aktivitet i universitetets kvalitetssystem för utbildning och åtgärder hanteras inom berörda verksamheter. Studentkårerna summerar också årligen, i samband med årsredovisningen, hur väl samarbetet med universitetet har fungerat. Studentrepresentanter finns även i ledningsråd, arbetsmiljö- och likavillkorskommittén samt studiesociala samverkansgruppen.

Studentsamverkan vid Umeå universitet

Utöver beskriven samverkan ovan så deltar studentrepresentanter exempelvis i programråd. Inom det systematiska miljö- och hållbarhetsarbetet så deltog studenter under 2023 på en workshop om utveckling av källsortering samt en workshop för att ta fram handlingsplan för att främja biologisk mångfald på Umeå campus. Studentkårerna har också fått föreslå aktiviteter till Handlingsplan för klimat och hållbarhet 2024 – 2026 och inom Healthy campus arbetet förs en kontinuerlig dialog med studentkårerna.

Livscykelperspektiv på studentsamverkan

Det är inte applicerbart att använda ett livscykelperspektiv på miljöaspekten studentsamverkan. Samverkan påverkar den mänskliga förmågan att lösa utmaningar i alla led av en produkts livscykelperspektiv, så teoretiskt sett skulle även studentsamverkan ha möjlighet att påverka alla steg i en livscykel

Studentsamverkans påverkan på Agenda 2030

Miljöaspekten går att påverka och arbete pågår. Studentsamverkan på Umeå universitet har direkt positiv påverkan på SDG17 och en möjlig indirekt positiv påverkan på samtliga övriga SDGs.

5.5 Upphandling och inköp*

Området regleras främst av Lagen (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU), och lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorn. Enligt LOU bör myndigheter beakta miljöhänsyn liksom social och arbetsrättslig hänsyn i upphandling (4 kap, 3§). Att myndigheter bör miljöanpassa sina upphandlingar i den mån en sådan anpassning är möjlig inom ramen för miljöledningsarbetet betonas också i förordningen (2009:907) om miljöledning i statliga myndigheter. Enligt LOU får en upphandlande myndighet ange tekniska specifikationer så som prestanda- eller funktionskrav. I dessa krav kan miljöegenskaper ingå. Myndigheten får också ställa särskilda sociala, miljömässiga och andra villkor för hur ett kontrakt

ska fullgöras.

Universitetets styrning

I handlingsplan för klimat och hållbarhetsarbetet finns två inriktningsmål, dels "Krav på miljöhänsyn samt social och arbetsrättslig hänsyn ska ställas i upphandling och vid inköp", dels "Utbudet av näringsriktiga, rättvisa och klimatsmarta mat och serveringsalternativ ska öka. I Regel-Upphandling och inköp framgår att miljöpolicy ska beaktas vid inköp och upphandling.

2023 genomfördes ett arbete för att ta fram enkla universitetsgemensamma miljö- och hållbarhetskrav, vilka kan ställas i flertalet upphandlingar. Hållbarhetskraven inkluderar både krav på ett systematiskt miljö-arbete hos leverantören, och krav på arbetsrättsliga villkor, uppförandekod och sociala villkor. Upphandlingsenhetens hållbarhetskompetens lyftes vid den interna miljörevision 2024 som ett bra stöd i arbetet med hållbara inköp och upphandlingar.

Upphandling och inköp vid Umeå universitet

År 2023 ställs hållbarhetskrav i 62 procent av upphandlingarna, motsvarande 91 procent av upphandlingarnas ekonomiska värde. Det finns potential att ytterligare systematisera miljöhänsyn i universitetets upphandling och inköp, samt att öka hänsynstagandet till sociala och arbetsrättsliga villkor.

Livscykelperspektiv på upphandling och inköp

Upphandling och inköp är en miljöaspekt som kräver att universitetet applicerar ett livscykelperspektiv i de val som görs. Även om Umeå universitet många gånger hamnar långt bak i produkternas livscykel, kan stor skillnad göras avseende miljöpåverkan och social hänsyn i leverantörsled vid val av produkt eller tjänst. Upphandling och inköp påverkar alla de direkta miljöaspekterna.

Påverkan på Agenda 2030 av upphandling och inköp

Miljöaspekten går att påverka och arbete pågår. Handlingsutrymmet begränsas av teknisk utveckling, ekonomiska aspekter, medvetenhet och engagemang från dem som väljer vad som ska köpas in men också av brist på kunskap om vilka miljö- och hållbarhetskrav som kan ställas vid upphandling och inköp. SDG12 och dess delmål relaterar särskilt till aspekten. Både positiv och negativ påverkan kan ske på flertalet SDGs beroende på de val som görs.

5.6 Mat och servering

Livsmedelsproduktion står för en betydande del av de globala utsläppen av växthusgaser och är därmed en viktig klimatfråga. Mat- och serveringsalternativ vid universitetet har inte bara möjlighet att minska universitetets klimatpåverkan, utan kan även bidra positivt till medarbetare och studenters hälsa genom att säkerställa att de erbjuds hälsosam och näringsrik mat. Inköp och upphandling kopplat till mat, restaurang- café- och cateringverksamhet blir därför en viktig aspekt i arbetet med Healthy campus fokusområde Näringsriktig kost.

Universitetets styrning

Universitetet kan idag ställa krav på mat och servering vid fruktleveranser, kaffemaskiner, catering och konferenser/event.

Mat och servering på Umeå universitet

Vid universitetet finns ett flertal restaurang-, café- och cateringverksamheter. De utgör antingen leverantörer av universitetets upphandlade tjänster eller erbjuder sina tjänster direkt till universitetets medarbetare och studenter. Universitetet kan bidra till minskad miljö- och hållbarhetspåverkan från mat och servering genom att ställa miljökrav på upphandlade leverantörer eller genom dialog med företagen om hållbara och klimatsmarta val av mat, utrustning och artiklar.

År 2023 arbetade en av åtta mat- och serveringsentreprenörer på universitetet aktivt för att minska matsvinn och en restaurang serverar vegansk mat. Alla åtta erbjuder vegetariska alternativ och kan på det sättet bidra till att minska klimatpåverkan.

Livscykelperspektiv på Mat och servering

Mat och servering är en miljöaspekt som kräver att universitetet applicerar ett livscykelperspektiv i de val som görs. Även om Umeå universitet många gånger hamnar långt bak i livsmedlens livscykel, så är det vid valet av produkt eller tjänst/leverantör som den största skillnaden kan göras avseende miljöpåverkan och social hänsyn i leverantörsled.

Påverkan på Agenda 2030 av mat och servering

Miljöaspekten går att påverka. Arbete pågår men det går långsamt på grund av begränsningar i handlingsutrymmet. Hållbar produktion och konsumtion av mat kan ha både positiv och negativ påverkan på SDG2, SDG3, SDG6, SDG7, SDG8, SDG12, SDG13, SDG15. Universitetet kan ha en indirekt positiv påverkan genom att ställa krav på hållbara produkter vid upphandling av avtal för servering och catering.

5.7 Investeringar

Vid investeringsbeslut finns det möjligheter och/eller risker att hållbarhetsfaktorer påverkas både positivt och negativt. Inom EU finns lagstiftning som syftar till att skapa transparens och möjlighet att göra aktiva val i sina investeringar och placeringar. Exempel på sådan är EU Taxonomin och Förordningen om hållbarhetsrelaterade upplysningar (SFDR).

Den internationella rörelsen för att desertera (flytta investeringar) från företag som utviner fossila bränslen har fått genomslag på många lärosäten. En högre ambitionsnivå kan vara att investera i företag som bidrar till en omställning till ett klimatneutralt och hållbart samhälle på olika sätt.

Universitetets styrning

I universitetets placeringspolicy uttrycks att "Umeå universitet ska verka för hållbar utveckling. I begreppet hållbar utveckling integreras de tre dimensionerna av hållbarhet: social, ekonomisk och miljömässig. Inom ramen för en ansvarsfull kapitalförvaltning ska tillgångarna placeras med etisk och miljömässig hänsyn i syfte att bidra till att Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling uppnås". Vidare ska placeringar göras i företag som följer ILO:s kärnkonventioner, OECD:s riktlinjer för multinationella företag samt FN:s Global compact. Placeringar ska även ske med beaktande av FN:s förklaring om mänskliga rättigheter, FN:s konvention om barnets rättigheter, konventionen om biologisk mångfald och FN:s ramkonvention om klimatförändringar. Att klimatförändringar motverkas är synnerligen prioriterat och placeringar får därför inte ske i företag som utvinner, förädlar eller distribuerar fossila bränslen.

I ägaravisningen till universitetets holdingbolag, Uminova Holding AB, framgår att hållbar utveckling, bidraget till Agenda 2030 och de globala målen ska vara en viktig aspekt i innovationsverksamheten.

I handlingsplan för klimat och hållbarhetsarbetet finns ett inriktningsmål till 2030 som är formulerat: Universitetets stiftelse- och donationskapital placeras med hänsyn till miljö och hållbarhet.

Investeringar och placeringar vid Umeå universitet

För området har Umeå universitet satt indikatorn "Krav på miljö- och hållbarhetshänsyn ställd vid placeringar av kapital". I miljöledningsrapporten till Naturvårdsverket för 2023 bedömer man att målet om att Universitetets stiftelse- och donationskapital placeras med hänsyn till miljö och hållbarhet är uppnått. Vilket innebär att det fortsatta arbetet kommer att handla om att fortsatt följa

systematiska arbetssätt för att säkerställa att även nya investeringar och placeringar följer mål och riktlinjer.

Livscykelperspektiv på investeringar

Investeringar kräver att universitetet applicerar ett livscykelperspektiv i de val som görs. Det är vid valet av var pengar ska investeras och placeras som den största skillnaden kan göras avseende miljöpåverkan och social hänsyn. Handlingsutrymmet kan begränsas av tillgång till information, medvetenhet och engagemang från dem som gör valen.

Påverkan på Agenda 2030 från investeringar

Genom att göra aktiva val i arbetet med att investera och placera kapital kan universitetet ha potentiell indirekt positiv påverkan på ett flertal SDGs, till exempel SDG1, SDG3, SDG5, SDG8, SDG10, SDG11, SDG13, SDG14, SDG15 och SDG16. Vid placeringar och investeringar där information saknas kring hållbarhetsfrågor finns risken att man i stället indirekt påverkar dessa negativt.

6. Sociala hållbarhetsaspekter

ESRS standard ställer krav på att verksamheter tar ett helhetsgrepp och granskar både sin ekologiska och sociala påverkan, samt sin styrning och affärsetik. Hur universitetet övergripande arbetar med de sistnämnda framgår i avsnitt 6 och 7. De områden som lyfts här utgör dock inte några betydande miljö- och hållbarhetsaspekter då ansvaret för att samordna dessa inte inryms i universitetets hållbarhetsfunktion.

6.1 Hälsa och säkerhet

Kopplingen mellan miljöfaktorer och hälsa är många och välkända. Transporter, produktion och konsumtion av varor samt ett hållbart arbets- och studieliv är exempel på områden som tydligt knyter an till både miljö och hälsa. Hela SDG3 syftar till god hälsa och här finns bland annat delmål 3.9 Minska antalet sjukdoms- och dödsfall till följd av skadliga kemikalier och föroreningar. Inom SDG8 finns kopplingen mellan hälsa och arbetsvillkor. Hälsa kopplar även till flera SDGs.

På Umeå universitet mäts hälsa bland annat genom sjukfrånvaro. År 2023 var den totala sjukfrånvaron 3,1 procent och större hos kvinnor än hos män. Genom det digitala rapporteringssystemet IA⁵ anmäls och utreds arbetsskador och tillbud. Det går idag inte att säga hur stor del av ohälsan som syns i statistiken som kan härledas till miljörelaterade orsaker, eller hur stor del av till exempel minskningar i sjukskrivningstal som går att härleda till insatser för miljön.

6.2 Arbetsmiljö och arbetsvillkor

Arbetsmiljö och arbetsvillkor är reglerat i hög grad i Sverige och många av till exempel ILO:s kärnkonventioner styrs av svensk lagstiftning. Området styrs bland annat av: Arbetsmiljölagen (1977:1160), Organisatorisk och social arbetsmiljö (AFS 2015:4), Systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:01). Det finns även mer specifika föreskrifter som gäller till exempel gravida och ammande arbetstagare (AFS 2007:05). Därtill finns lagstiftning för laborativ verksamhet, se tidigare avsnitt. Inom universitetet finns handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete, policy för arbetsmiljö och lika villkor samt samverkansavtal med Region Västerbotten och med fackliga organisationer.

En utredning om hur arbetet inom lika villkor och arbetsmiljö bör organiseras vid universitetet presenterades i början av 2023. Utifrån utredningen har ett förslag på en ny organisation för arbetsmiljö och lika villkor tagits fram och beslutats om. Den nya organisationen syftar till att integrera arbetet med arbetsmiljö och lika villkor, tydliggöra roller, ansvar och stöd samt stärka studentperspektivet.

Anständiga arbetsvillkor är viktigt för att utveckling ska ske i samtliga aspekter ovan och exempelvis arbetar universitetet med stöd av Human Resources Strategy for Researchers, HRS4R, för att uppfylla de krav som ställs i den europeiska stadgan för forskare. Målet är att universitetet ska bli en bättre arbetsplats för forskare och ha en bra arbetsmiljö som möjliggör forskning med hög kvalitet.

⁵ <https://www.aurora.umu.se/stod-och-service/administration-och-chef/hr-guiden/arbetsmiljo-och-lika-villkor/arbetskador-och-tillbud/>

Upplevd arbetsmiljö för medarbetare och studenter följs upp genom medarbetarenkät vart tredje år och en studiebarometer vartannat år

Den senaste medarbetarundersökningen genomfördes 2024, resultatet från den är dock inte klart. I sammanställningen för föregående medarbetarundersökning, år 2020¹³ lyftes arbetsrelaterad utmattning och målkvalitet som prioriterade områden för universitetet att arbeta med framåt.

6.3 Jämställdhet och mångfald

Universitetet har i uppdrag att arbeta för att bidra till att nå de jämställdhetspolitiska målen och Jämställdhet är inskrivet i Högskolelag (1992:1434), 1 kap 5 §. I regleringsbrev för universitet och högskolor lyfts jämställdhetsintegrering. Annan tillämplig lagstiftning är Diskrimineringslagen (2008:567). Inom Agenda 2030 relaterar SDG5 och SDG10 direkt till området. Det finns även delmål inom SDG4 som är relevanta för universitetet: 4.5 Utrota diskriminering i utbildning, 4.7 Utbildning för hållbar utveckling och globalt medborgarskap, 4.A Skapa inkluderande och trygga utbildningsmiljöer.

Universitetets vision innehåller en uttalad ambition om att ett jämställdhetsperspektiv ska genomsyra hela verksamheten samt att studenter och medarbetare ska kunna studera och arbeta vid lärosätet på lika villkor. Visionen stöts av Policyn för arbetsmiljö och lika villkor och Inriktning för jämställdhetsintegrering 2022–2025 där det finns två övergripande mål:

1. Alla chefer och anställda har kunskap om vad som skapar ojämlika maktförhållanden ur ett jämställdhetsperspektiv.
2. Vid Umeå universitet ska inga former av diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier eller kränkande särbehandling förekomma.

Under 2021–2023 arbetade universitetet med ett mål om att Umeå universitet ska uppnå en könsfördelning bland nyrekryterade professorer om 54 procent kvinnor.

Under 2023 anslöt sig universitetet till den regionala strategin: Ett jämställt Västerbotten. Målen är: Omfördela makten mellan män och kvinnor, förebygg och bekämpa mäns och pojkars våd mot kvinnor och flickor samt förändra könsstereotypa föreställningar

6.4 Goda arbetsvillkor i leverantörskedjan

På kort tid har förväntningar på verksamheters sociala ansvar i leverantörsleden ökat, inte minst vad gäller mänskliga rättigheter och arbetsrättsliga villkor. Allt tydligare krav ställs i upphandlingar och från investerare. Lagar som syftar till att främja ett hållbart och ansvarsfullt företagsbeteende genom hela sin verksamhet och i hela värdekedjan finns redan i bland annat Norge och Tyskland och formuleras i detta nu i EU i form av Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD).

I handlingsplan för klimat och hållbarhetsarbetet finns ett inriktningsmål till 2030 som är formulerat: Krav på miljöhänsyn samt social och arbetsrättslig hänsyn ska ställas i upphandlingar och vid inköp

Universitetet har under 2023 tagit fram nya kriterier som ska gälla vid inköp och upphandling av varor och tjänster. Där formuleras krav på både arbetsrättsliga villkor, samt andra sociala villkor i leverantörskedjan.

7. Aspekter för en hållbar styrning av verksamheten

Bland SDG är det bland annat mål 16 som riktar blicken mot hållbar styrning av verksamheter. Detta gör man bland annat genom delmål 16.5 Bekämpa korruption och mutor samt 16.6 Bygg effektiva, tillförlitliga och transparenta institutioner.

7.1 Korruption och mutor

I 1 kap 1 § regeringsformen, framgår att den offentliga makten utövas under lagarna. Regeringsformen 1 kap 9 § säger även att domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen, samt iaktta saklighet och opartiskhet. Det innebär att myndigheterna måste vara objektiva och att anställda vid myndigheter exempelvis inte får lägga personliga överväganden till grund för beslut och åtgärder.

Myndighetsförordningen (2007:515) gör grundlagens krav mer verksamhetsnära. I 3 § framgår att myndighetens ledning är ansvarig inför regeringen och att verksamheten ska bedrivas effektivt och enligt den lagstiftning som gäller. Myndigheterna ska enligt förordningen även ha en intern styrning och kontroll som fungerar på ett betryggande sätt. Vid sidan om regeringsformen, förvaltningslagen och myndighetsförordningen finns en rad andra lagar som på olika sätt berör myndigheternas arbete mot korruption. Lag (2016:1145) om offentlig upphandling och lag (1994:260) om offentlig anställning är exempel på sådana lagar.

Bestämmelser om mutbrott återfinns i brottsbalken, 10 kap. 5a-5e §§

Inom universitetet finns Policy mot korruption som berör jäv, mutor, förtroendskadliga bisysslor och otillbörlig påverkan.

7.2 Etik

Umeå universitets värdegrund baseras på den statliga värdegrunden. I den samlas de normer och värden som ska präglade det dagliga arbetet vid statliga myndigheter. Den statliga värdegrunden formulerades år 2013. Den är gemensam för alla statsanställda och bygger på sex rättsliga principer: Demokrati, legalitet, objektivitet, fri åsiktsbildning, respekt för lika värde, frihet och värdighet, effektivitet och service. Därtill finns tre så kallade akademiska värden: Den Akademiska friheten, akademisk integritet, och akademisk kvalitet.

Ett etiskt förhållningssätt i forskningsprocessen är en fråga som är viktig för tilltron till universitetet som verksamhet och kunskapsbärare. Ett etiskt förhållningssätt i forskningsprocessen innebär att forskaren värnar både de människor och djur som deltar i forskningen samt den kunskap som söks. Tillämplig lagstiftning är Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, Lag (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning, Dataskyddsförordningen/GDPR (EU, 2016/679), Lag (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning och Djurskyddslag (2018:1192).

Umeå universitet har rutiner för etik i forskning som bland annat beskriver vad som kan ses som god sed i forskning, vilken forskning som omfattas av lagen om etikprövning, hur förfarandet för att ansöka om etikprövning går till samt hur tillvägagångssättet ser ut vid misstanke om oredlighet i forskning. Rutinerna utgår från så kallade kodexar, samlingar av etiska regler, men som inte är juridiskt bindande. I dessa klargörs hur forskare bör agera etiskt riktigt. Kodexarna utgår från diskussioner inom olika forskningsområden som har sammanfattats. I Sverige har vi även lagstiftning på det forskningsetiska området, exempelvis etikprövningslagen och djurskyddslagen.

8. Miljöaspektsbedömning

Nedan följer resultatet av den miljöaspektsbedömning som genomförts inom ramen för miljöutredning för att identifiera de mest betydande miljöaspekterna. Se tabell 9.

Mängd. Ett prestandamått anges för de miljöaspekter där det är tillämpligt. Prestandamåttet är satt till förbrukning/årsarbetskraft eftersom det ger möjlighet att jämföra med andra verksamheter eller en svensk medborgares medelsförbrukning. Prestandamått finns inte på alla miljöaspekter, det gäller särskilt de indirekta och där bedöms i stället möjlig påverkan av miljöaspekten. Bedömningen resulterar i en poäng enligt följande:

- 0 poäng: ingen förbrukning/påverkan eller förbrukningen/påverkan innebär positiv påverkan på miljön
- 1 poäng: låg förbrukning/påverkan
- 2 poäng: medelhög förbrukning/påverkan, dvs likande andras förbrukning/påverkan
- 3 poäng: hög förbrukning/påverkan, dvs högre än andras genomsnittliga förbrukning/påverkan

Globala hållbarhetsmål. Miljöaspektens påverkan på de globala målen för hållbar utveckling och det arbete som pågår inom universitetet idag för att bidra till att målen uppfylls. Bedömningen resulterar i en poäng enligt följande:

- 0 poäng: befintligt arbete leder till positiv påverkan på hållbarhetsmålen
- 1 poäng: befintligt arbete leder till förbättring av miljöaspekten
- 2 poäng: befintligt arbete har än så länge liten påverkan på målen
- 3 poäng: dagens arbetssätt motverkar att målen uppfylls

Miljörisk. Miljörisker som kan relateras till miljöaspekten, dvs vilken potentiell olycka med allvarliga konsekvenser skulle miljöaspekten kunna orsaka. Bedömningen resulterar i en poäng enligt följande:

- 0 poäng: det kan inte ske en olycka som skada miljön
- 1 poäng: det finns risk för miljöolycka, men konsekvensen är liten och begränsad
- 2 poäng: det finns risk för miljöolycka och konsekvensen kan bli allvarlig, men sannolikheten är liten
- 3 poäng: det är sannolikt att det sker en miljöolycka och konsekvensen är allvarlig

Bindande krav. Bindande krav handlar om lagkrav som universitetet måste följa. Bedömningen resulterar i en poäng enligt följande:

- 0 poäng: det finns inga krav som universitetet berörs av.
- 1 poäng: det finns krav men de innebär ingen rapporteringsskyldighet eller särskild kontroll/uppföljning.
- 2 poäng: det finns krav som kräver rapportering och kontroll/uppföljning, och i övrigt särskild dokumentation som myndigheter kan begära att få se
- 3 poäng: det finns krav som universitetet inte följer

Påverkansmöjlighet. Här bedöms universitetets möjlighet att påverka miljöaspekten positiv. I påverkansmöjlighet inkluderas handlingsutrymme utifrån livscykelperspektivet, möjlighet utifrån ekonomi, kvalitet, arbetsmiljö och styrningsmöjligheter. Bedömningen resulterar i en bokstav enligt följande:

- A: miljöaspekten går att påverka och arbete pågår
- B poäng: miljöaspekten går att påverka, men det går långsamt pga. begränsning i handlingsutrymme
- C poäng: miljöaspekten går att påverka men inget arbete pågår

Betydande miljöaspekt. En miljöaspekt är betydande om summan av poängen är 6 poäng eller mer, eller om någon av bedömningsgrunderna får siffran 3. Betydande miljöaspekt markeras med fet stil i miljöaspektsregistret.

Tabell 9. Miljöaspektsregister för Umeå universitet 2023

Miljöaspekt (MA)	Livscykelperspektiv	Prestandamått å.a = årsarbetskraft	Mängd	Globala hållbarhetsmålen	Miljö-påverkan	Bindande krav	Påverkans-möjlighet	Summa poäng	Sammanfattad bedömning
Direkta miljöaspekter									
Energianvändning*	Användning	8 955 kWh/å.a.	2	1	1	2	A	7A	Betydande miljöaspekt där påverkansmöjligheten är stor. Förbättringsarbete pågår tillsammans med fastighetsägare.
Vattenanvändning	Användning	11,17 m3/ å.a.	1	1	1	1	C	4C	Ej betydande miljöaspekt, inget förbättringsarbete pågår även om det troligen går att förbättra miljöaspekten.
Avfallshantering*	Hantering av restprodukter	303 ton	2	1	1	2	B	6B	Betydande miljöaspekt där påverkansmöjligheten är begränsad. Arbete pågår, men det går långsamt.
Resor*	Användning	963 kg Co2 /å.a.	3	1	1	2	B	7B	Betydande miljöaspekt där påverkansmöjligheten är begränsad. Arbete pågår, men det går än så länge inte framåt.
Fastigheter/lokaler*	Användning	Kontor 32% Lärosalar 42% Grupprum 50%	3	1	0	1	B	5B	Betydande miljöaspekt pga. mängd. Arbete pågår tillsammans med fastighetsägaren då universitetets handlingsutrymme begränsas som hyresgäst.
Biologisk mångfald	Ej applicerbart	Saknas	2	2	0	0	A/B	4 A/B	Ej betydande miljöaspekt, men arbete pågår avseende förbättringar i samverkan med fastighetsägare och SLU.
Köldmedier	Användning	Inga rapporteringspliktiga	1	1	1	1	A	4A	Ej betydande miljöaspekt, men arbete pågår avseende förbättringar.
Kemikalie-användning*	Användning Hantering av restprodukter	8000 kg FA	2	1	2	2	B	7B	Betydande miljöaspekt där påverkansmöjligheten är begränsad. Arbete pågår, men det går långsamt.
GMM och GMO	Forskning och utveckling Tillverkning Användning Hantering av restprodukter	2 860 kg GMM-avfall 10 920 kg GMO-avfall	1	1	1	2	B	4A	Ej betydande miljöaspekt, men arbete pågår för att förbättra miljöaspekten.
Strålkällor	Forskning och utveckling Användning Hantering av restprodukter	Saknas	2	1	0	2	B	5B	Ej betydande miljöaspekt, men arbete pågår för att förbättra miljöaspekten.

Miljöaspekt (MA)	Livscykelperspektiv	Prestandamått å.a = årsarbetskraft	Mängd	Globala hållbarhetsmålen	Miljöpåverkan	Bindande krav	Påverkansmöjlighet	Summa poäng	Sammanfattad bedömning
Indirekta miljöaspekter									
Utbildning*	Ej applicerbart	84% av utb.program har hållbar utv. Som genomsyrande perspektiv	3	0	0	2	A	5A	Betydande miljöaspekt (pga. mängd) och arbete pågår avseende förbättringar i utbildningsinnehållet.
Forskning*	Ej applicerbart	Saknas	3	0	0	2	A	5B	Betydande miljöaspekt (pga. mängd) och arbete pågår men forskningen får inte begränsas/styras hur som helst.
Samverkan*	Ej applicerbart	Saknas	3	0	0	1	A	3A	Betydande miljöaspekt (pga. mängd) och arbete pågår ständigt. Samverkan har en särskild roll i form av möjliggörare för flera av de andra miljöaspekterna.
Studentsamverkan*	Ej applicerbart	Saknas	3	0	0	1	A	4A	Betydande miljöaspekt (pga mängd) och arbete pågår. Studentsamverkan har likt annan samverkan en särskild roll i form av möjliggörare för flera av de andra miljöaspekterna.
Upphandling/ Inköp*	Användning Hantering av restprodukter	Andel upphandlingar och avrop med miljökrav 62%	2	2	0	2	A	6A	Betydande miljöaspekt där påverkansmöjligheten är relativt stor.
Mat och servering	Användning Hantering av restprodukter	Saknas	2	2	1	1	B	4B	Ej betydande miljöaspekt, men arbete pågår för att förbättra miljöaspekten.
Investeringar	Ej applicerbart	Saknas	2	0	0	0	A	2A	Ej betydande miljöaspekt men där påverkansmöjligheten är relativt stor